

گیاهان دارویی استان زنجان

احمد موسوی^۱

چکیده

طرح جمع‌آوری و شناسایی گیاهان دارویی استان زنجان از سال ۱۳۷۹ به مدت چهار سال در مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان زنجان اجرا شده است. هدف اصلی آن جمع‌آوری و شناسایی کلیه گیاهان دارویی موجود در استان و تدوین مجموعه گیاهان دارویی استان زنجان می‌باشد. برای انجام این طرح هم از جمع‌آوری نمونه‌های گیاهی و اطلاعات صحراوی و میدانی و هم از مطالعات کتابخانه‌ای و هریاریومی استفاده شده است. پس از بررسی نتایج مشخص گردید که در استان زنجان ۲۱۲ گونه گیاه دارویی شناخته شده وجود دارد که این تعداد متعلق به ۶۸ تیره گیاهی می‌باشند. بیشترین تعداد گونه دارویی متعلق به تیره کاسنی (*Compositae*) با ۲۷ گونه می‌باشد و پس از آن تیره نعناع (*Labiatae*) با ۲۲ گونه و تیره گل سرخ (*Rosaceae*) با ۱۵ گونه در رده‌های بعدی قرار دارند. نتایج همچنین نشان دادند که تعداد ۴۹ گونه گیاه دارویی در استان زنجان برای مردم قبل از شناخته شده بود در صورتی که ۱۶۳ گونه با توجه به منابع مختلف به عنوان گیاه دارویی جدید از این استان شناسایی و معرفی گردید. واژه‌های کلیدی: گیاهان دارویی، زنجان، طب سنتی.

۱- عضویات علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان.

Email: a_mousavi1379@yahoo.com

مقدمه

استفاده از گیاهان دارویی به منظور درمان بیماریها با تاریخ بشر همزمان بوده است. در میان ملل جهان مصریان قدیم را باید نخستین ملتی دانست که از گیاهان دارویی استفاده می‌کردند. امروزه رویکرد گستردۀ جهانیان به استفاده از داروهای طبیعی موجب ایجاد دگرگونی قابل توجهی در کلیه کشورهای جهان نسبت به شناسایی و تهییه مواد طبیعی و گیاهی و باز گشت به طبیعت گشته به‌طوری‌که دراکثر کشورهای جهان دانش طب گیاه درمانی (phytotherapy) در دستور کار پژوهش‌های مجامع علمی قرار گرفته است. در ایران نیز حکیمان بزرگ کشور در گذشته بهترین داروهای خود را از گیاهان تهییه و تأمین می‌کردند و در حال حاضر نیز صرفنظر از گیاهان دارویی که مصرف سنتی دارند بیش از ۸۵ نوع داروی گیاهی به اشکال مختلف و با کیفیت مناسب در فارماکوپه دارویی وجود دارد.

از سوی دیگر کشور پهناور ایران با برخورداری از آب و هوای مختلف، دارای فلور بسیار متنوعی بوده و مطابق مطالعه محققان (آخوندزاده ۱۳۷۹، آزادبخت ۱۳۷۸، زرگری ۱۳۷۶-۱۳۷۴) بیشتر گیاهانی که در دنیا می‌رویند در این سرزمین قابل شناسایی یا کشت می‌باشند. از این رو گیاهان دارویی در کشور دارای اهمیت خاصی در اکثر مناطق است و طرحهای مختلفی ارائه و اجرا شده‌اند. یکی از این طرحها طرح جمع‌آوری و شناسایی گیاهان دارویی در ایران می‌باشد که در استان زنجان نیز به مرحله اجرا در آمده است.

اهداف طرح جمع‌آوری و شناسایی گیاهان دارویی استان زنجان به‌طور خلاصه عبارتند از:

- جمع‌آوری و شناسایی کلیه گیاهان دارویی استان زنجان
- تدوین مجموعه گیاهان دارویی استان

- فراهم ساختن زمینه برای تحقیقات بعدی در مورد کشت و اهلی کردن و همچنین بررسی مواد مؤثره آنها
- تهیء نقشه پراکنش جغرافیایی گونه‌های دارویی در استان
- جمع‌آوری اطلاعات و تجربیات بومی و محلی استان به صورت مدون که بدین ترتیب مانع از بین رفتن تجربیات ذیقیمت خواهد شد.
- خدمات رسانی علمی به سازمانها و نهادهای اجرایی که از زمینه منابع طبیعی، محیط زیست و گیاه درمانی فعالیت دارند.
- و در نهایت شناخت گیاهان دارویی استان بهمنظور حفظ و حراست از منابع طبیعی کشور.

استان زنجان با مساحت حدود ۲۳۷۱۰ کیلومتر مربع، از ۴۰۰ متر از سطح دریا تا بالای ۳۳۰۰ متر گستره ارتفاعی دارد که این خود یکی از علل تنوع پوشش گیاهی آن می‌باشد. فلور غنی استان از دیرباز مورد توجه گیاهشناسان بوده و در مجموعه‌هایی که درباره فلور ایران به چاپ رسیده حدود ۵۰۰ گونه از استان ذکر شده بود که با اجرای طرح جمع‌آوری و شناسایی گیاهان استان تعداد گونه‌های شناخته شده به بیش از ۹۶۱ گونه رسیده است (موسوی، ۱۳۷۹). این استان به دلیل موقعیت خاص از نظر جغرافیایی، حائز اهمیت ویژه بوده و ترکیب گیاهی متنوعی دارد. به صورتی که از طرف شمالی به رشته کوه البرز ختم می‌شود و از طریق کوههای جنوبی گیلان تحت تأثیر آب و هوای خزری قرار می‌گیرد و گونه‌های گیاهی بخش شمالی استان متأثر از این نوع خاص آب و هوایی هستند. از طرف جنوب و جنوب غربی این استان با رشته کوههای زاگرس هم مرز بوده و در نتیجه دارای عناصری از فلور این نواحی می‌باشد. در منطقه مرکزی بین این دو ناحیه شمال و جنوب به دلیل واقع شدن در میان دو رشته کوه البرز و زاگرس و همچنین به دلیل وجود خاکهای آهکی و گاهی شور در بعضی مناطق، پوشش گیاهی موجود فیزیونومی نیمه‌بیابانی دارد (سرجنگلداری کل استان زنجان، ۱۳۶۶).

۱
سی سو هزار کتاب
مکتبه ادب و علم اسلام

راهنمای نقشه

- مرکز اسلام
 - مرکز فرهنگی
 - مرکز اسلام
 - مرکز فرهنگی
 - مرکز فرهنگی
 - مرکز اسلام

استان زنجان در بین ۷ استان گیلان، قزوین، همدان، کردستان، آذربایجان شرقی و غربی و اردبیل و در بین ۴۷ درجه و ۴۸ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. معدل بارندگی سالیانه از کمتر از ۲۰۰ میلیمتر تا نزدیک به ۸۰۰ میلیمتر در سطح استان متغیر بوده و در بیشتر نقاط حدود ۴۰٪ بارندگی سالانه در فصل زمستان نازل می‌شود و فصل تابستان در سرتاسر منطقه فصل خشک یا کم باران می‌باشد (سرجنگلداری کل استان زنجان، ۱۳۶۶).

مواد و روشها

برای اجرای طرح استان به چهار بخش تقسیم شده و هرساله در یکی از بخشها فعالیتهاي اجرائي مت مرکز شده بود. پس از آن طرح در هر سال در دو مرحله عمليات صحرايي و عمليات هرباريومي و كتابخانه اي انجام گرفته است.

برای اجرای عمليات صحرايي نياز به وسائل جمع آوري نمونه گياهي و ثبت مشخصات می‌باشد که پس از تهيه آنها در هر سال در ابتداي فصل رويش يكى از مناطق انتخاب و به طور مستمر و در فصول مختلف تا حد ممکن تمامي گونه‌های دارويي آن منطقه جمع آوري می‌شد و به دليل اينكه مراحلی از رشد که گياهان در آن مرحله قابل شناسايي باشند برای گونه‌های مختلف فرق می‌کند، بنابراین برداشت‌های صحرايي از اوخر اسفندماه شروع شده و تا اوخر آبان ماه ادامه می‌يافت و پس از آن نسبت به پرس کردن و ثبت مشخصات آنها اقدام می‌شد.

برای جمع آوري اطلاعات بومي هنگام مراجعي به مناطق مختلف، ابتدا اقدام به پرس وجود از اهالي منطقه کرده و در صورت شناسايي افرادي که سررشيته‌اي از گياه درمانی داشته و یا تجربياتي در اين زمينه داشتند اطلاعات آنها ثبت می‌گردید. پس از عمليات صحرايي کارهای هرباريومي و كتابخانه اي شروع می‌شد که پس از خشک کردن

نمونه‌های گیاهی و درج اطلاعات، در محل هر باریوم استان نگهداری می‌شود. سپس با استفاده از منابع مختلف اقدام به شناسایی دقیق نمونه شده است (قهرمان، ا. ۱۳۷۳، مبین، ص. ۱۳۷۴، ۱۳۵۴-۱۳۷۸، عmad، ۱۳۸۲، موسوی ۱۳۸۲، آقاجانلو ۱۳۸۲ و میرحیدر Rechinger, K.H. 1963-1992, Komaro. V.L. 1968-1972, ۱۳۷۵-۱۳۷۷ (Zohary,M,1966-1972, Townsend, C.C. Ean Guest, Al-Rawi, A.1966-1968

نتایج

پس از درج مشخصات، جمع‌بندی، شناسایی و طبقه‌بندی نمونه‌های گیاهی جمع‌آوری شده و هر باریومی در نهایت روشن گردید که از زمان شروع این طرح تا ابتدای سال ۱۳۸۳ به طور کلی ۴۱۵۸ نمونه گیاهی بررسی، جمع‌آوری، شناسایی و طبقه‌بندی شده است که در هر باریوم نگهداری می‌شود (موسوی، ا. ۱۳۷۹). نتیجه بررسیها مشخص کرد که در استان زنجان ۲۱۲ گونه دارویی تاکنون شناخته شده است که این تعداد گیاهان دارویی متعلق به ۶۸ تیره گیاهی هستند.

در جدول شماره (۱) به ترتیب نام تیره، نام گونه، نام فارسی، نام بومی گیاه در صورت وجود، فرم رویشی گیاه، محل پراکنش، ارتفاع و در نهایت قسمتهای مورد استفاده برای هر یک از نمونه‌ها ذکر شده است.

جدول شماره ۱- فهرست گیاهان دارویی استان زنجان

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱	Adianthaceae	<i>Adianthus capillus-veneris</i>	پرسیاوش	چندساله	بندرگاه، زاچگان، گیلوان	۹۰۰	اندام هوایی	
۲	Alliaceae	<i>Allium akaka</i>	والک	" "	بین چرباب و گلیجه، مشکین، طارم، هزاررود، اغلبیک، چرگر، آقروج	۲۱۵۰	پیاز و برگ	
۳	Alliaceae	<i>Allium schoenoprasum</i>	پیاز کوهی	" "	علم کندی ماهنشان	۱۵۰۰	پیاز	
۴	Anacardiaceae	<i>Pistacia atlantica</i>	بنه	ساغرآغاجی	درختی	شیت، سرخ آباد، خلچ، تبریزک، حبس ماهنشان، پیرقشلاق، مشمپا	۱۲۰۰	پوست و صمغ
۵	Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i>	سماق	سماق	"	دریند حبس	۱۸۰۰	میوه
۶	Apocynaceae	<i>Trachomitum venetum</i>	قیطانی	چندساله	خلچ، دریند حبس، گیلوان	۱۶۰۰	ریزوم	
۷	Asclepiadaceae	<i>Periploca graeca</i>	گیشدر پیچ	درختچه	باکلور طارم	۱۴۵۰	تمام اندامها	
۸	Berberidaceae	<i>Berberis integerrima</i>	زرشك	"	هزاررود طارم	۹۵۰	میوه، ریشه و پوست ساقه	
۹	Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i>	زرشك	"	گارخس طارم	۱۳۰۰	میوه، ریشه و پوست ساقه	
۱۰	Bignoniaceae	<i>Catalpa bignonioides</i>	جوالدوزک	درختی	کاشته شده در پارکهای شهر	۱۷۰۰	پوست ساقه	
۱۱	Boraginaceae	<i>Anchusa strigosa</i>	گاو زبان	چندساله	خلچ، دریند حبس	۱۷۵۰	سرشاخه های گلدار	
۱۲	Boraginaceae	<i>Caccinia macranthera</i>	گاو زبان آسا	چله داغ	"	خوش، باغلوجه، فیله خاصه، یامچی	۱۲۵۰	غده زیرزمینی
۱۳	Boraginaceae	<i>Echium italicum</i>	گل گاو زبان ایتالیایی	"	ماری، ینگیجه ماهنشان، آقروج	۲۰۰۰	سرشاخه های گلدار	

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۴	Boraginaceae	<i>Litospermum arvense</i>	سنگ دانه خودرویی	یکساله		کینه ورس	۱۷۰۰	برگ
۱۵	Caesalpiniaceae	<i>Cercis siliquastrum</i>	ارغوان	درختی		سرخه دیزج طارم	۷۵۰	گلها و پوست ساقه
۱۶	Capparidaceae	<i>Capparis spinosa</i>	کبر	چندساله		حیش ماهنشان، علارود	۱۴۲۰	جوانه گل و پوست ریشه و ساقه
۱۷	Caprifoliaceae	<i>Sambucus ebulus</i>	شوند	"		شیت طارم	۸۸۰	پوست ساقه و میوه
۱۸	Caryophyllaceae	<i>Acanthophyllum crassifolium</i>	جوبک بیبانی	بوته‌ای		حلب ایجرود	۱۵۰۰	ریشه
۱۹	Chenopodiaceae	<i>Chenopodium album</i>	سلمک	چندساله		گیلانکشہ	۶۰۰	بخش هوایی
۲۰	Chenopodiaceae	<i>Chenopodium botrys</i>	سلمک اورشلیمی	"		گیلانکشہ	۶۰۰	بخش هوایی
۲۱	Chenopodiaceae	<i>Salsola arbuscula</i>	شور درختچه‌ای	بوته‌ای		فیله خاصه، بین گیلوان و مامالان	۳۵۰	سرشاخه
۲۲	Chenopodiaceae	<i>Seidlitzia rosmarinus</i>	اشنان	یکساله		خلج	۱۷۰۰	سرشاخه
۲۳	Colchicaceae	<i>Colchicum</i>	گل حسرت	چندساله	زنگان، کبود چشم، امامزاده یعقوب، لوار، خانچای، ینگجه زنجان، قلی کندی، دمیرلو	مشکین، سایان، زنگین، بین ویستان و منغول آباد، قریجاق، یحیی آباد، شمال قوزلو ماهنشان	۱۷۰۰	سوخ
۲۴	Compositae	<i>Achillea millefolium</i>	بومادران هزار برگ	بومادران	"	آباد، شمال قوزلو ماهنشان	۲۰۰۰	سرشاخه گلدار
۲۵	Compositae	<i>Anthemis tinctoria</i>	بابونه زرد	بابونه	"	چفتان، بادامستان، پرچینه، مغول آباد	۲۰۰۰	سرشاخه و بذر
۲۶	Compositae	<i>Arctium lappa</i>	بابا آدم	"		قوزیجاق، حاج ارش، چال	۲۰۰۰	ریشه

-۱- ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	نام محلی رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۲۷	Compositae	<i>Artemisia fragrans</i>	درمنه معطر	پوشان	بوته‌ای	دهنه، چورزق طارم	۶۰۰	سرشاخه گلدار
۲۸	Compositae	<i>Artemisia scoparia</i>	درمنه شرقی		"	چورزق طارم	۶۵۰	سرشاخه گلدار
۲۹	Compositae	<i>Carthamus lanatus</i>	گلرنگ مقدس	یکساله		شیت طارم	۸۸۰	بخش هوائی
۳۰	Compositae	<i>Centaurea behen</i>	گل گندم طایبی	چندساله		لار	۱۵۰۰	ریشه
۳۱	Compositae	<i>Centaurea broguieriana</i>	گل گندم مهاجر		"	فیله خاصه، ینگجه ماهنشان	۱۳۰۰	بخش هوائی
۳۲	Compositae	<i>Centaurea solstitialis</i>	گل گندم زرد		"	۳۰ کیلومتری زنجان از خمسه گل	۱۶۵۰	
۳۳	Compositae	<i>Cichorium intybus</i>	کاسنی	کاسنی، چتدخ	"	در اغلب نواحی پراکنش دارد	۱۵۰۰	تمامی اندامها
۳۴	Compositae	<i>Cirsium arvensis</i>	کنگر هرز		"		۱۹۰۰	ریشه و برگ
۳۵	Compositae	<i>Cnicus benedictus</i>	خار مقدس	یکساله		الزین	۴۰۰	برگ و ریشه
۳۶	Compositae	<i>Echinops pungen</i>	شکر تیغال نیش دار	چندساله		لار، چفتان	۱۱۰۰	بخش هوائی
۳۷	Compositae	<i>Echinops ritrodes</i>	شکر تیغال مشهدی		"	سرداب، حبس ماهنشان	۱۵۰۰	کلیه بخشها بجز میوه
۳۸	Compositae	<i>Eupatorium cannabinum</i>	غافث		"	گلچین، سرخ آباد	۱۷۵۰	تمام اندامها
۳۹	Compositae	<i>Gundelia tournefortii</i>	کنگر	کنگر	"	ارکوئین، حاج ارش، چفتان	۱۶۰۰	ریشه و یقه
۴۰	Compositae	<i>Heteropappus altaicus</i>			"	جنوب آبر	۴۷۰	سرشاخه
۴۱	Compositae	<i>Inula helenium</i>	مصطفا	زنجبیل شامی	"	بین ذاکر و گلیجیه، خانچای	۲۴۰۰	ریشه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۴۲	Compositae	Inula salicina	صفای برگ بیدی	"	"	حبش ماهنشان	۲۰۰۰	ریشه
۴۳	Compositae	Lactuca serriola	کاهوی خاردار	"	"	محمودآباد ماهنشان	۲۲۰۰	اندام هوائی
۴۴	Compositae	Scorzonera phaeoppapa	شنگ اسبی	میرچالیق	"	گمان، هزارود، بادامستان، بابامرغوز، رحمت آباد، ابره، قارلوق ابهر، احمدآباد ماهنشان	۱۷۰۰	غده
۴۵	Compositae	Senecio vulgaris	پیر گیاه	"	"	زنجان	۱۷۰۰	بخش هوائی
۴۶	Compositae	Sonchus asper	شیر تیغک	"	"	اربط	۱۹۰۰	بخش هوائی
۴۷	Compositae	Tanacetum parthenium	بابونه گاوی	"	"	چال، آفروج، سقا سرشاخه گلدار	۱۶۰۰	ترکیبی
۴۸	Compositae	Tragopogon graminifolius	شنگ	یملیک	"	چرناپ، چرگر، قره بلاغ، قوهجین، امامزاده یعقوب، دولتاب	۲۰۰۰	بخش هوائی
۴۹	Compositae	Tussilago farfara	پای خر	قاطر درناقی	"	اما زاده یعقوب	۱۸۵۰	تمام اندامها
۵۰	Compositae	Xanthium strumarium	زردینه	"	یکساله	امیر آباد ماهنشان، سایان، شیت	۱۴۰۰	ریشه و میوه
۵۱	Convolvulaceae	Calystegia sepium	پیچک جنگلی	"	چندساله	جنوب گیلوان	۳۵۰	بخش هوائی
۵۲	Convolvulaceae	Convolvulus arvensis	پیچک	"	"	اربی، بوئین، قره بلاغ زنجان، چرگر، ماری، والارود زنجان، شمال قوزلو ماهنشان	۱۵۰۰	بخش هوائی
۵۳	Cruciferae	Alliaria petiolata	گند نائی	"	"	چرگر	۱۷۰۰	بخش هوائی
۵۴	Cruciferae	Alyssum	قدومه	قپا خلیجا	"	فیله خاصه، خوش، زنجان، بادامستان، شمال ماهنشان، ارکوئین، احمدآباد، یامچی	۱۶۰۰	دانه
۵۵	Cruciferae	Capsella bursa-pastoris	کیسه کشیش	"	یکساله	ینگجه زنجان، بابامرغوز، قارلوق ابهر، گیلوان	۱۷۰۰	تمام اندامه
۵۶	Cruciferae	Cardamine oliginosa	ترتیزک باتلاقی	"	"	مراعع دندی، جاده ابراهیم آباد طارم، دمیرلو، چرگر	۲۱۰۰	بخش هوائی
۵۷	Cruciferae	Descurainia sophia	خاکشیر ایرانی	شورون	"	رحمت آباد خرمدره، سایان	۱۸۰۰	بذر
۵۸	Cruciferae	Lepidium latifolium	موچه	"	چندساله	سایان، اربی، قره چریان، زنجان	۱۹۰۰	بخش هوائی

-۱ ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۵۹	Cruciferae	<i>Nasturtium officinalis</i>	علف چشمچه	بولاغ اوتی	چندساله	گیلوان	۳۵۰	بخش هوایی
۶۰	Cruciferae	<i>Sinapis arvensis</i>	خر دل بری		یکساله	فیله خاصه	۱۲۸۰	بخش هوایی
۶۱	Cruciferae	<i>Sisymbrium officinale</i>	حاکشیر طبی	شوورن	چندساله	هزاررود	۹۰۰	بذر
۶۲	Cupressaceae	<i>Juniperus communis</i>	پیرو		درختی	ولوار، زریج	۲۱۰۰	سرشاخه
۶۳	Cupressaceae	<i>Juniperus excelsa</i>	ارس	آردش آغاجی	"	مشمپا، حبس ماهنشان، بادامستان، سرخ آباد، گاوخس، جیش آباد، مینا	۱۷۰۰	سرشاخه
۶۴	Cyperaceae	<i>Cyperus</i>	اویار سلام		چندساله	بین علی آباد و صائین، گیلانکشه، دولاناب	۱۹۰۰	ریزوم
۶۵	Datiscaceae	<i>Datisca cannabina</i>	شبیه شاهدانه		"	رشید آباد، چال	۱۵۰۰	ریشه
۶۶	Dipsacaceae	<i>Dipsacus silvestris</i>	خواجه باشی		"	چال	۱۶۵۰	ریشه و دانه و برگ
۶۷	Ebenaceae	<i>Diospyros lotus</i>	خرمندی		درختی	باکلور، سبزه میدان طارم	۱۱۰۰	میوه و چوب و برگ و گل
۶۸	Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	سنجد	ایده	"	پیر قشلاق، شاه بلاغی	۱۶۵۰	میوه و برگ
۶۹	Ephedraceae	<i>Ephedra major</i>	ارمک	بوروخ	بوته‌ای	مشمپا، سایان، مغول آباد، الزین، قیدار، مهرآباد، فیله خاصه، میرجان، سرخ آباد	۱۵۰۰	میوه
۷۰	Equisetaceae	<i>Equisetum arvens</i>	دم اسب صحراوی		چندساله	چال، گیلوان، زنجانرود	۱۶۰۰	تمام اندام
۷۱	Ericaceae	<i>Vaccinium arctostaphylos</i>	سیاه گیله		درختی	رشید آباد، سرخ سنگ، گلچین، شیرمیشه	۱۵۰۰	میوه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۷۲	Euphorbiaceae	Euphorbia	فرفیون	سوت توکن	چندساله	فیله خاصه، حلب، حیش ماهنشان، بادامستان، چوخوریورت، خلیفه‌لو، قوهجین، خوش	۱۵۰۰	پرشه و سرشاخه
۷۳	Fagaceae	Quercus macranthera	اوری، بلوط	بلوط ، بالط	درختی	ولوار، چال، شیت، جمال آباد	۲۱۰۰	پوست و میوه
۷۴	Fumariaceae	Fumaria asepala	شاه تره	شاهترسی	یکساله	فیله خاصه	۱۲۸۰	تمام اندام
۷۵	Fumariaceae	Fumaria vaillantii	شاھتره ایرانی	"	"	اماگزاده یعقوب، زنجان، قارلوق، خوش	۱۸۰۰	تمام اندام
۷۶	Geraniaceae	Erodium cicutarium	نوك لکلکی هرز	قروداینه سی	"	ینگجه زنجان، زنجان، بامارغوز، انارستان	۱۴۰۰	تمام اندام
۷۷	Geraniaceae	Geranium rotundifolium	سوزن چوبان	"	چندساله	زاچکان	۱۳۰۰	بخش هوائی
۷۸	Hypericaceae	Hypericum perforatum	گل راعی	علف چای	"	تازه کند، شیلاندر، گمان، زنگین، مغول آباد، آقروج، لار	۲۲۰۰	سرشاخه گلدار
۷۹	Labiatae	Lallemantia iberica	"	"	یکساله	اژدهاتو، آدار، حاج ارش، بادامستان	۲۰۰۰	بذر
۸۰	Labiatae	Lamium album	گزنه سا	"	چندساله	کوه چال ماهنشان، گلچین، مشکین	۱۷۰۰	سرشاخه گلدار
۸۱	Labiatae	Lamium amplexicaule	"	"	یکساله	ینگجه زنجان، بامارغوز، خانچای، شیورین، انارستان	۵۰۰	بخش هوائی
۸۲	Labiatae	Lamium purpureum	گزنه سای قرمز	"	چندساله	مغول آباد، شیلاندر، سبزه میدان، سرخ آباد	۲۳۰۰	بخش هوائی
۸۳	Labiatae	Lycopus europaeus	فراسیون	"	"	ماملان	۵۸۰	بخش هوائی
۸۴	Labiatae	Mentha longifolia	پونه	یارپیز	"	زنگین، اماگزاده یعقوب، اژدهاتو، مشکین، کنگه، رشیدآباد	۱۷۰۰	بخش هوائی
۸۵	Labiatae	Ocimum basilicum	ريحان	ريحان	یکساله	کاشته شده	۱۷۰۰	بخش هوائی و بذر
۸۶	Labiatae	Salvia aethiopis	مریم گلی پنبه‌ای	"	چندساله	مشکین، کاکا آباد	۲۲۰۰	سرشاخه
۸۷	Labiatae	Salvia hydrangea	مریم گلی نمایشی	گل اروانه	"	حبش ماهنشان، سفیدکمر، خلیفه لو، حاج ارش، اربط، احمد آباد، ایچ ایجرود	۱۸۰۰	سرشاخه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۸۸	Labiatae	<i>Salvia spinosa</i>	مریم گلی خاردار	چندساله		قارلوق، چرگر، سایان	۲۲۰۰	بذر
۸۹	Labiatae	<i>Salvia viridis</i>	مریم گلی یکساله	یکساله		هزاررود	۹۵۰	بخش هوائی
۹۰	Labiatae	<i>Satureja hortensis</i>	مرزه	مرزه معمولی	"	کاشته شده	۱۷۰۰	بخش هوائی
۹۱	Labiatae	<i>Stachys inflate</i>	سبله‌ای ارغوانی	اوغلان اوتی	چندساله	فیله خاصه، حلب ایجرود، آدار، قوهجین، زنجان، خلیفه لو، اربط، مشمپا، سفیدکمر، ایچ	۱۴۵۰	بخش هوائی
۹۲	Labiatae	<i>Stachys lavandulifolia</i>	سبله‌ای زیبا	توکلیجه	"	شاهبلاغی، بادامستان، چدره، چفتان، چرناب، قارلوق، خلیفه لو، شیلاندر، آفروج، ارکوئین	۱۷۰۰	بخش هوائی
۹۳	Labiatae	<i>Teucrium chamaedrys</i>	مریم نخودی		"	چفتان	۱۲۰۰	بخش هوائی
۹۴	Labiatae	<i>Teucrium polium</i>	کلپوره	مریم نخودی	"	حلب ماهنشان، الزین، سرخه دیزج آباد طارم، چفتان، چرناب	۱۷۰۰	سرشاخه گلدار
۹۵	Labiatae	<i>Teucrium scordium</i>	مریم نخودی		"	چال، چفتان، بادامستان	۲۰۰۰	سرشاخه
۹۶	Labiatae	<i>Thymus daenensis</i>	آویشن دنائی	کهله‌یک اوتی	"	انجلین، بناب، خوش، ریحان	۱۸۰۰	بخش هوائی سبز
۹۷	Labiatae	<i>Thymus kotschyanus</i>	آویشن	کهله‌یک اوتی	"	خلیفه لو، امام، سرخه دیزج، شیلاندر، خانچای، مغول آباد، آفروج، قوزلو، یامچی، مشمپا، دولاناب	۲۰۰۰	بخش هوائی سبز
۹۸	Labiatae	<i>Ziziphora clinopodioides</i>	کاکوتی کوهی	داغ مرزه‌سی، قوچ اوتی	"	علم کندي، شلوار، سالارآباد، خانچای، چال، حبس ماهنشان، فیله خاصه، ریحان، قوزلو، امام	۲۰۰۰	بخش هوائی سبز
۹۹	Liliaceae	<i>Ziziphora tenuior</i>	کاکوتی		یکساله	فیله خاصه، سفیدکمر، ارکوئین	۱۴۵۰	بخش هوائی
		<i>Smilax excelsa</i>	ازملک		چندساله	پاسار	۸۰۰	ریشه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۰۰	Linaceae	<i>Linum catharticum</i>	کتان مسههل	"	"	قوزیجاق	۲۳۰۰	برگ
۱۰۱	Linaceae	<i>Linum usitatissimum</i>	بزرک	کام	"	خش	۱۶۵۰	دانه
۱۰۲	Loranthaceae	<i>Viscum album</i>	دارواش	دارواش	"	جمال آباد، گلچین، رشیدآباد، تشویر، آبر	۱۷۵۰	برگ و میوه
۱۰۳	Lythraceae	<i>Lythrum salicaria</i>	خون فام	"	"	مامالان	۵۸۰	سرشاخه گلدار
۱۰۴	Malvaceae	<i>Abutilon theophrastii</i>	گاو پنبه	"	"	گیلوان	۳۵۰	برگ
۱۰۵	Malvaceae	<i>Alcea lineariloba</i>	ختمی	ختمی	"	چفتان، سرخه دیزج طارم	۱۰۰۰	گل
۱۰۶	Malvaceae	<i>Hibiscus</i>	کنف	"	"	قره چربان	۱۸۰۰	ریشه و برگ
۱۰۷	Malvaceae	<i>Hibiscus trionum</i>	ختمی سه رنگ	حصبه اوئی	یکساله	والارود، دولاناب	۱۴۰۰	بخش هوائی
۱۰۸	Malvaceae	<i>Malva neglecta</i>	پنیرک معمولی	امن کمحی	چندساله	کوه چال طارم، اژدهاتو	۱۸۰۰	بخش هوائی
۱۰۹	Moraceae	<i>Ficus carica</i> ssp. <i>Carica</i>	انجیر خوراکی	انجیر	درختی	سبزه میدان، علارود، هزاررود	۶۵۰	شیرابه و میوه
۱۱۰	Oleaceae	<i>Fraxinus excelsior</i>	ون	"	"	رشیدآباد	۱۵۰۰	پوست ساقه، برگ و بذر
۱۱۱	Oleaceae	<i>Fraxinus rotundifolia</i>	زبان گنجشک	"	"	سرخه سنگ، گلچین، زرند، چال	۱۳۰۰	مان
۱۱۲	Oleaceae	<i>Jasminum fruticans</i>	یاسمن زرد	"	"	هزاررود، سرخ آباد	۸۵۰	میوه
۱۱۳	Oleaceae	<i>Olea europaea</i>	زیتون	زیتون	"	کاشته شده	۷۰۰	برگ و روغن میوه
۱۱۴	Orchidaceae	<i>Orchis mascula</i>	ثعلب	ثعلب	چندساله	بادامستان، چال	۱۷۰۰	سوك

-۱- ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۱۵	Orobanchaceae	Orobanche	گل جالیز	یکساله	فیله خاصه، کاکآباد، گوبلر	۱۵۰۰	تمام اندام	
۱۱۶	Oxalidaceae	Oxalis cornicalata	شبدر ترشک	چندساله	شیت	۸۵۰	بخش هوائی	
۱۱۷	Papaveraceae	Papaver bracteatum	خشخاش	یکساله	قوزلو، چال	۲۴۰۰	کپسول و شیرابه	
۱۱۸	Papaveraceae	Papaver orientalis	خشخاش شرقی	چندساله	بوئین، چال، چرگر	۱۹۰۰	بخش هوائی	
۱۱۹	papilionaceae	Alhagi persarum	خارشتر ایرانی	یانداخ	" سریک	۱۳۰۰	ریشه و گل	
۱۲۰	papilionaceae	Coronilla varia	یونجه باغی	"	قوزیچاق، چفتان، پادامستان، قوهجن، ابهر، باروت آغاجی، حاج ارش، سایان، پرچینه	۱۸۰۰	برگ	
۱۲۱	papilionaceae	Glycyrrhiza glabra	شیرین بیان	شیرین بیان	" رضا آباد، کلوئیم	۱۸۰۰	ریزوم و ریشه	
۱۲۲	papilionaceae	Lotus corniculatus	آهوماش زرد	"	رضآباد، قره ناز، خانچای، حاج ارش، اژدهاتو	۲۳۰۰	بخش هوائی	
۱۲۳	papilionaceae	Medicago sativa	یونجه	یونجه	" کاشته شده	۲۰۰۰	بخش هوائی	
۱۲۴	papilionaceae	Melilotus officinalis	یونجه زرد	ساری یونجه	" اژدهاتو، سایان	۱۸۰۰	سرشاخه گلدار	
۱۲۵	papilionaceae	Ononis spinosa	خار خر	"	حلب، قیدار، مغول آباد	۲۱۰۰	رسنه	
۱۲۶	papilionaceae	Sophora alopecuroides	تلخ بیان	آجی بیان	" ایج، ابهر، سایان، دولاناب	۱۸۰۰	ریشه	
۱۲۷	papilionaceae	Trifolium arvense	شبدر خود روی	"	سالار آباد	۱۷۵۰	بخش هوائی	
۱۲۸	papilionaceae	Trifolium pretense	شبدر چمنزاری	شبدر	" بیلاق و نسر، اژدهاتو، حاج ارش، قوزلو	۲۱۰۰	گل آذین	

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۲۹	papilionaceae	Trigonella coerulescens	شنبلیله خوشهای	"	"	والارود، ارکوئین	۱۵۰۰	بذر و بخش هوايی
۱۳۰	papilionaceae	Vicia ervilia	گاو دانه	یکساله	"	پاپائی	۱۹۵۰	بذر
۱۳۱	Plantaginaceae	Plantago major	بارهنج	دل دamar ریجا	چندساله	خانچای، قارلوق، زنجان، خلیفه لو، اغلبیک، امامزاده یعقوب	۱۸۰۰	تمام اندام
۱۳۲	Plantaginaceae	Plantago lanceolata	باوهنج سر نیزهای	دامریجا	"	ییلاق دستجرده، سلطانیه، باکلور، سایان	۱۷۵۰	تمام اندام
۱۳۳	Platanaceae	Platanus orientalis	چنار	چنار	درختی	سرخه سنگ	۱۳۰۰	برگ، پوست و گل
۱۳۴	Plumbaginaceae	Plumbago europaea	علف سربی	"	چندساله	سرخ آباد، سرداد	۱۱۰۰	تمام اندام
۱۳۵	Poaceae	Agropyron repens	چمن گندمی رونده	"	"	رشید آباد، ایده لو	۱۵۰۰	ریزوم
۱۳۶	Poaceae	Cynodon dactylon	مرغ	چایر	"	بوئین	۲۱۰۰	تمام اندام
۱۳۷	Poaceae	Phragmites australis	نی	قمیش	"	پیر قشلاق، دمیرلو	۲۱۰۰	ریزوم و ریشه
۱۳۸	Poaceae	Secale cereale	چاودار	"	"	باروت آغاجی	۲۰۰	بذر
۱۳۹	Poaceae	Sorghum halepense	چائیر	"	"	آبر	۴۷۰	بذر
۱۴۰	Polygonaceae	Polygonum bistorta	هفت بند اروپایی	"	"	علم کندي	۲۸۰۰	تمام اندام
۱۴۱	Polygonaceae	Polygonum persicaria	هفت بند هلوی	"	"	نهل	۱۸۲۰	تمام اندام
۱۴۲	Polygonaceae	Rheum ribes	ریواس	اوشقون	"	ابdal	۱۸۵۰	کل آذین و ریشه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۴۳	Polygonaceae	Rumex acetosa	ترشک باغی	چندساله		قوزلو، خانچای	۲۷۵۰	برگ
۱۴۴	Polygonaceae	Rumex crispus	ترشک مواج	"		حاج ارش	۲۲۰۰	ریشه
۱۴۵	Polygonaceae	Rumex scutatus	ترشک واریزه‌ای	"		چال	۱۷۰۰	ریشه، برگ، بذر
۱۴۶	Portulaceae	Portulaca oleracea	خرفه	یکساله		زنجان	۱۷۰۰	بخش هوایی
۱۴۷	Primulaceae	Anagallis arvensis	آنغالالیس	"		هزاررود، گیلانکشہ	۸۵۰	بخش هوایی
۱۴۸	Primulaceae	Primula auriculata	پامچال	چندساله		نصرآباد	۲۰۰۰	کل گیاه
۱۴۹	Primulaceae	Samolus valerandii	علف جویباری	یکساله		گیلوان	۴۰۰	کل گیاه
۱۵۰	Punicaceae	Punica granatum	انار زیستی	انار	درختچه	الزین	۴۰۰	تمام اندام
۱۵۱	Ranunculaceae	Adonis aestivalis	چشم خروس تابستانه	"	یکساله	اماوزاده یعقوب	۱۸۵۰	تمام اندام
۱۵۲	Ranunculaceae	Adonis flammea		"		هزاررود	۱۵۰۰	بخش هوایی
۱۵۳	Ranunculaceae	Adonis microcarpa	چشم خروس دانه ریز	"		فیله خاصه	۱۵۰۰	کل
۱۵۴	Ranunculaceae	Adonis vernalis		چندساله		بین چفتان و سرخه دیزج، خوش	۱۶۵۰	بخش هوایی
۱۵۵	Ranunculaceae	Clematis vitalba	کلماتیس سفید	درختچه		پیر قشلاق	۱۶۰۰	بخش سبز
۱۵۶	Ranunculaceae	Nigella damascene	سیاهدانه دمشقی	یکساله		ابدال، ارکوئین	۱۸۰۰	بذر
۱۵۷	Ranunculaceae	Ranunculus	آلله	چندساله		کاکآباد، چرگ، بلقیس	۲۰۰۰	بذر، ریشه و پوست
۱۵۸	Ranunculaceae	Ranunculus arvensis	آلله	"		قارلوق، حاج ارش	۲۲۰۰	کل گیاه
۱۵۹	Ranunculaceae	Ranunculus bulbosus	آلله پیازی	"		علم کندی	۲۸۰۰	غده

ادامه جدول شماره ۱

ردیف.	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۶۰	Resedaceae	Reseda lutea	ورث	"	"	لار، کینه ورس	۱۶۰۰	ریشه و سرشاخه
۱۶۱	Rhamnaceae	Paliurus spina-christi	سیاه تلو	قره تیکان	درختچه	سرخ آباد، الزین، سرخه دیزج، گلچین	۷۰۰	ریشه، برگ و میوه
۱۶۲	Rhamnaceae	Rhamnus cathartica	سیاه تنگرس طبی	"	"	ولیوار، ولیدر، گلچین، رشیدآباد	۲۱۰۰	شیره و میوه
۱۶۳	Rosaceae	Amygdalus communis	بادام تلخ	آجی بادام	درختی	بادامستان	۱۷۰۰	گل و برگ و میوه
۱۶۴	Rosaceae	Amygdalus lycioides	بادام خار آلود	بادامچه	درختچه	حبش، هزاررود، خانچای، بابامرغوز	۹۰۰	میوه
۱۶۵	Rosaceae	Cerasus mahaleb	محلب	"	درختی	گلچین، شیرمیشه	۱۷۰۰	چوب و میوه
۱۶۶	Rosaceae	Cotoneaster nummularia	شیر خشت	"	درختچه	علم کندی، ایچ، دگام، الزین، ولیدر، بادامستان، پرچینه، غلام ویس	۲۴۰۰	میوه و مان
۱۶۷	Rosaceae	Crataegus pontica	زالزالک ایرانی	یمیشان	درختی	سرخ آباد، بابامرغوز، گویان	۱۶۰۰	میوه و گل
۱۶۸	Rosaceae	Filipendula ulmaria	عروس چمن زار	چندساله	"	علی آباد طارم	۲۴۰۰	سرشاخه گلدار
۱۶۹	Rosaceae	Geum kokanicum	علف مبارک	بسن بارماخ	"	زرند، علم کندی	۲۲۰۰	بخش هوائی
۱۷۰	Rosaceae	Malus orientalis	سیب	آلما	درختی	رشید آباد، شال، پرچینه	۲۰۰۰	پوست ساقه و ریشه، میوه

ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۷۱	Rosaceae	<i>Mespilus germanica</i>	ازگیل	ازگیل	درختچه	سرخ آباد، چال، خانچای، گلچین، شیرمیشه، پاسار	۱۶۰۰	میوه
۱۷۲	Rosaceae	<i>Potentilla reptans</i>	پنجه برگ		چندساله	حاج ارش، گمان	۲۰۰۰	ریزوم و برگ
۱۷۳	Rosaceae	<i>Prunus domestica</i>	آلو زرد	آل لی	درختی	ولیدر، چال	۲۰۰۰	میوه
۱۷۴	Rosaceae	<i>Pyrus syriaca</i>	گلابی سوری	گلابی	"	چال، شیرمیشه	۱۶۵۰	میوه و پوست ساقه
۱۷۵	Rosaceae	<i>Rosa canina</i>	نسترن وحشی	گول بورنی	"	ایچ، هزاررود، چفتان، سالارآباد، امیرآباد، ورمزیار، چال، ولی آباد	۱۸۰۰	میوه
۱۷۶	Rosaceae	<i>Sanguisorba minor</i>	توت روباهی		چندساله	حبش، ایچ، چفتان، کنه ورس، اژدهاتو	۲۰۰۰	برگ و ریشه
۱۷۷	Rosaceae	<i>Sorbus persica</i>	بارانک		درختچه	ولیدر	۲۱۰۰	میوه
۱۷۸	Rubiaceae	<i>Galium aparin</i>	بی تی راخ		چندساله	چال، ابدال	۱۶۰۰	بخش هوائی
۱۷۹	Rubiaceae	<i>Galium tricornе</i>	شیر پنیر		"	ماری	۲۷۰۰	بخش هوائی
۱۸۰	Rubiaceae	<i>Galium verum</i>	شیر پنیر		"	حبش، قوزلو، بادامستان، شهرین، حاج ارش، بوئین	۲۰۰۰	بخش هوائی
۱۸۱	Salicaceae	<i>Populus euphratica</i>	پدہ	قواخ	درختی	فیله خاصه، پاسار	۱۲۸۰	پوست ساقه و رزین
۱۸۲	Salicaceae	<i>Salix acmophylla</i>	زردبید	سووت	"	پاسار	۸۰۰	پوست برگ و جوانه
۱۸۳	Salicaceae	<i>Salix aegyptiaca</i>	بید مشک	پشیگین مو	"	چال، ابدال	۱۶۵۰	پوست برگ و جوانه
۱۸۴	Scrophulariaceae	<i>Digitalis nervosa</i>	گل انگشتانه		یکساله	جمال آباد	۱۴۰۰	برگ
۱۸۵	Scrophulariaceae	<i>Scrophularia umbrosa</i>			چندساله	چال	۱۶۰۰	ریشه

-۱- ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۱۸۶	Scrophulariaceae	Scrophularia variegate		سیم اوتي	"	حبش، تازه کنده، ایج	۲۲۰۰	سرشاخه
۱۸۷	Scrophulariaceae	Verbascum thapsus	گل ماہور، خرگوشک	جالبا	"	ماری	۱۵۰۰	گل و برگ
۱۸۸	Scrophulariaceae	Veronica anagallidis-aquatica	سیزاب		"	قوزلو، بیلاق دستجرده	۲۱۰۰	بخش هوائی
۱۸۹	Scrophulariaceae	Veronica beccabunga	سیزاب		"	کوه ابداللر	۲۹۰۰	برگ
۱۹۰	Solanaceae	Datura stramonium	تاتوره		"	چیر	۶۰	برگ و میوه
۱۹۱	Solanaceae	Hyoscyamus reticulatus	بذرالنیج		"	مشکین، رحمت آباد، قارلوق، خوش	۱۷۵۰	بذر
۱۹۲	Solanaceae	Physalis alkekengi	عروسوک پشت پرده		"	سبزه میدان، باکلور	۱۲۰۰	بخش هوائی
۱۹۳	Solanaceae	Solanum dulcamara	تاج ریزی		"	گیلوان، باکلور	۱۱۰۰	ساقه و میوه
۱۹۴	Solanaceae	Solanum nigrum			"	سرخ آباد، رشید آباد، باکلور، زنجان، رضا آباد	۱۱۰۰	سرشاخه و ریشه
۱۹۵	Tamaricaceae	Tamarix	گز	بولقون	درختی	گیلوان، بالغوجه، گنبد، حمزه لو	۱۰۰۰	پوست ساقه
۱۹۶	Thymelaeaceae	Daphne mucronata	برگ بوئی		"	رشید آباد، گلپچین، سرخ آباد	۱۸۰۰	پوست ساقه و ریشه
۱۹۷	Umbelliferae	Bupleurum falcatum	چتر گندمی		چندساله	حبش، آملو، یوسف آباد، امام، گلیجه طارم، آدار	۲۱۰۰	بخش هوائی
۱۹۸	Umbelliferae	Coriandrum sativum	گشنیز	گشنیز	"	کاشته شده	۱۷۰۰	بذر و بخش هوائی
۱۹۹	Umbelliferae	Echinophora platyloba	خوشاریزه	ترافق اوتي	"	ایده لو	۱۴۰۰	گل آذین
۲۰۰	Umbelliferae	Falcaria vulgaris	غازیانگی	غازیانگی	"	قوزیچاق، بوئین، مغول آباد، امامزاده یعقوب	۲۲۰۰	بخش هوائی

-۱ ادامه جدول شماره ۱

ردیف	تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	محل پراکنش	ارتفاع	قسمت مورد استفاده
۲۰۱	Umbelliferae	Ferula	کما	"	"	شیلاندر، مراتع گلچین	۲۱۰۰	صمغ
۲۰۲	Umbelliferae	Ferula gumosa	قاسنی، باریجه	قاسنی	"	خانجای	۲۰۰۰	صمغ
۲۰۳	Umbelliferae	Heracleum	گلپر	بالدرغان	"	فیله خاصه، ورمزیار	۲۱۰۰	میوه و ریشه
۲۰۴	Umbelliferae	Malabaila secacul	شقاقل صحرایی	"	"	حاج ارش، امامزاده یعقوب	۱۷۵۰	ریشه
۲۰۵	Umbelliferae	Sium sisaroidem	شقاقل جویباری	"	"	رحیم آباد	۲۲۰۰	ریشه
۲۰۶	Urticaceae	Urtica dioica	گزنه	جوش جوش	"	سرداب طارم	۲۱۰۰	تمام اندام
۲۰۷	Verbenaceae	Verbena officinalis	شاه پسند	"	"	ارهان، ابهر، ابدال، خانجای، ینگجه زنجان، کنگه، تازه کنده	۱۵۰۰	تمام اندام
۲۰۸	Violaceae	Viola	بنفسه	گل بنفسه	"	سرخه سنگ	۲۷۰۰	گل
۲۰۹	Vitaceae	Vitis vinifera	انگور	اووزوم	درختچه	برگ، جوانه، شیره و میوه	۱۳۰۰	
۲۱۰	Zygophyllaceae	Peganum harmala	اسفند	اوزریک	چندساله	فیله خاصه	۱۴۵۰	بذر
۲۱۱	Zygophyllaceae	Tribulus terrestris	خار خسک	دمیر تیکان	یکساله	ایلیچاق	۱۳۰۰	تمام اندام
۲۱۲	Zygophyllaceae	Zygophyllum fabago	قیچ لوبیایی	ایت اوزرریگی	چندساله	فیله خاصه، ایلیچاق	۱۲۶۰	تمام اندام

بحث

با توجه به نتایج ارائه شده مشخص شده است که در استان ۲۱۲ گونه گیاه دارویی وجود دارد. بیشترین تعداد گونه‌های دارویی متعلق به تیره کاسنی با ۲۷ گونه می‌باشد و پس از آن تیره نعناع با ۲۲ گونه و تیره گل سرخ با ۱۵ گونه در رده‌های بعدی قرار دارند. در جدول شماره ۲ نام ۱۰ تیره‌ای که بیشترین تعداد گونه‌های دارویی را در استان دارا می‌باشند آورده شده است.

جدول شماره ۲- ده تیره دارویی مهم استان

ردیف	نام تیره	تعداد گونه	ردیف	نام تیره	تعداد گونه
۱	<i>Compositae</i>	۲۷	۶	<i>Umbelliferae</i>	۹
۲	<i>Labiatae</i>	۲۲	۷	<i>Ranunculaceae</i>	۹
۳	<i>Rosaceae</i>	۱۵	۸	<i>Scrophulariaceae</i>	۷
۴	<i>Papilionaceae</i>	۱۲	۹	<i>Polygonaceae</i>	۶
۵	<i>Cruciferae</i>	۹	۱۰	<i>Poaceae</i>	۶

بقیه گونه‌های دارویی متعلق به تیره‌های مختلف می‌باشند که به قرار ذیل است:

- ۳۸ تیره گیاهی فقط یک گونه دارویی در استان دارند.
- ۱۰ تیره دارای دو گونه دارویی در استان هستند.
- ۵ تیره سه گونه دارویی در استان دارند.
- ۳ تیره دارای چهار گونه دارویی در استان می‌باشند.
- در نهایت ۲ تیره نیز پنج گونه دارویی در استان دارند.

با توجه به نتایج ارائه شده، از مجموع ۲۱۲ گونه گیاه دارویی شناسایی شده در استان، ۴۹ گونه به عنوان گیاه دارویی در استان شناخته شده و مورد استفاده واقع می‌شوند. ۱۶۳ گونه باقیمانده با توجه به منابع مختلف بررسی و شناسایی شده به عنوان

گیاه دارویی می باشد ولی در استان زنجان شناسایی و معرفی نشده بود که با انجام این طرح تعداد گیاهان دارویی شناخته شده از ۴۹ گونه به ۲۱۲ گونه در استان افزایش یافت یعنی انجام این طرح تعداد گونه های دارویی شناخته شده استان را بیش از ۴ برابر افزایش داد.

سپاسگزاری

در پایان از خدمات کلیه همکاران مرکز تحقیقات منابع طبیعی استان و هماهنگ کننده که در مراحل مختلف اجرای این طرح حقیر را یاری نموده اند صمیمانه سپاسگزارم. همچنین از آقای مهدی محمدی که اطلاعات جمع آوری شده را با حوصله و صبر فراوان وارد رایانه کرده و دقت زیادی در این زمینه به خرج داده اند تشکر می کنم.

منابع مورد استفاده

- آخوندزاده، ش.، ۱۳۷۹. دایره المعارف گیاهان دارویی ایران (جلد ۱). پژوهشکده گیاهان دارویی جهاد دانشگاهی (صفحه ۲۱۸).
- آزادبخت، م.، ۱۳۷۸. ردبهندی گیاهان دارویی. مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تیمورزاده (صفحه ۴۰۱).
- زرگری، ع.، ۱۳۷۶-۱۳۷۴. گیاهان دارویی، دانشگاه تهران (۴۹۷۰) (صفحه).
- سرجنگلداری کل استان زنجان، ۱۳۶۶. سیمای منابع طبیعی استان زنجان. جلد اول تا چهارم (۵۰۰ صفحه).
- عمام، م.، ۱۳۷۸. شناسایی گیاهان دارویی، صنعتی، مرتعی و جنگلی و موارد مصرف آنها. انتشارات توسعه روستایی (صفحه ۳۹۲).
- قهرمان، ا.، ۱۳۷۳. موفقيتهای ایران (جلد ۴-۱). مرکز نشر دانشگاهی (۲۵۰۴ صفحه).

- مبین، ص.، ۱۳۷۵-۱۳۵۴. رستنیهای ایران (جلد ۱-۴). دانشگاه تهران (۲۷۰۰ صفحه).
- مظفریان، و.، ۱۳۷۵. فرهنگ نامهای گیاهان ایران. فرهنگ معاصر (۶۷۱ صفحه).
- موسوی، ا.، ۱۳۷۶. بررسی پژوهش گیاهی و ترسیم نقشه رویشی حوزه آبخیز خانچای در طارم علیای زنجان. دانشگاه تربیت معلم تهران (۱۱۰ صفحه).
- موسوی، ا.، ۱۳۷۹. گزارش نهایی طرح تحقیقاتی جمع‌آوری و شناسایی گیاهان استان زنجان و نشکیل هرباریوم در مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان زنجان. مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان زنجان (۲۰۵ صفحه).
- موسوی، ا.، ۱۳۸۲. معرفی دو گونه گیاه دارویی بومی جدید از استان زنجان. اولین همایش سراسری گیاهان دارویی و داروهای گیاهی لرستان (صفحه ۱۰۸).
- موسوی، ا.، ۱۳۸۲. گونه‌ها و پراکنش سرده آویشن *Thymus* در استان زنجان. اولین همایش سراسری گیاهان دارویی و داروهای گیاهی لرستان (صفحه ۱۰۹).
- موسوی، ا.، آقاجانلو، ف.، ۱۳۸۲. شناسایی و بررسی پراکنش جغرافیایی گیاهان دارویی بخش شمال غربی زنجان. اولین همایش سراسری گیاهان دارویی و داروهای گیاهی لرستان (صفحه ۱۰۷).
- میرحیدر، ح.، ۱۳۷۷ - ۱۳۷۵ (جلد ۱-۸). معارف گیاهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی (۴۱۸۲ صفحه).
- Komaro, V. L. (1968-1972). FLORA of the U.S.S.R (1-13). Translated by Dr. N. Landan. Jerusalem.
 - Rechinger, K. H., (1963-1992). FLORA IRANICA (1-171). Graz. Austria.
 - Townsend, C. C. Ean Guest, Al-Rawi,A., 1966-1968. Flora of IRAQ (1-9). Minstry of Agriculture of the Republiz of Iraq.
 - Zohary, M., (1966-1972). FLORA Palaestina ().Jerusalem.

Vol. 20 No. (3), 345-368 (2004)

Medicinal plants of Zanjan province

A. Mousavi¹

Abstract

The research project of collection and identification of medicinal plants of Zanjan province was studied during 2000-2003 and 217 species of medicinal plants were collected and identified.

They are classified in 68 families. The most number of medicinal species belongs to compositae (27 species). Before this study about 49 species were identified as medicinal plants in Zanjan province and now we have identified and introduced 163 species.

Key words: Zanjan, medicinal plants, traditional medicine

1- E-mail: a_mousavi1379@yahoo.com.